

A Szombathelyi Megyei Könyvtár gyermekszolgáltatásainak fejlődése

Az 1952-ben megalakult Szombathelyi Megyei Könyvtár a gyermekek könyvtári ellátásának megszervezését is egyik főfeladatának tekintette. Ezért hozta létre — a többi megyei könyvtárhoz hasonlóan — 1953-ban gyermekrészlegét a 14 éven aluli olvasók számára. A részleg állománya akkor mindössze 819 kötet volt.

1958-ban, részben az olvasólétszám állandó emelkedése miatt, részben a városi úttörőház kérésére, a gyermekrészleg az úttörőházba költözött. Ez mindenképpen szerencsés intézkedés volt, hisz a gyermekekkel való közvetlen kapcsolat eredményeként az olvasók száma ugrásszerűen emelkedett. 1961-ben újabb költözködés következett; az úttörőház s vele együtt a gyermekkönyvtár is a város szélén levő Bagolyvárba került. Ekkor még csak egy kis helyiségben működött, majd 1962-ben jobb elhelyezést és bútorzatot kapott, s átterhelte a szabadpolc-rendszerre. Itt 1963. január 1-én már 809 beiratkozott gyermekolvasó 5715 kötet könyvből válogathatott. A könyvtár, melynek alapterülete 75 m² volt, bár 12 olvasónak tudott egyszerre ülőhelyet adni, külön olvasóteremmel nem rendelkezett. Gondot okozott az is, hogy a gyermekrészleg a nagy létszámú iskoláktól és a városközponttól távol működött, s különösen a téli időszakban szinte megközelíthetetlen volt. Emiatt a könyvtár vezetősége már 1963-ban szerette volna a városközpontban elhelyezni, de a visszaköltözésre csak 1970-ben, az új székház felavatása után kerülhetett sor.

Az új épületben a gyermekkönyvtár alapterülete 203 m², s külön olvasóterük van a 6—10, és külön a 10—14 éves olvasóknak. A katalógus központi helyre került, mindkét olvasótérből és a szabadpolcos térből egyaránt megközelíthető.

Ez az átköltözés egyebek között azzal járt, hogy a város nagyobb létszámú iskoláinak tanulói a gyermekkönyvtárt könnyebben megközelíthetik. A nyitvatartási idő is kedvezően változott meg: míg az úttörőházban heti 20 órában kölcsönöztünk, és szerda délután 14 és 17 óra között tartottuk a foglalkozásokat, itt a kölcsönzési idő heti 43 óra, a foglalkozásokat pedig vasárnap délelőtt 9 és 13 óra között tartjuk.

Az olvasók számának alakulása

A könyvtár elhelyezésének és tárgyi feltételeinek ilyen kedvező megváltozása következtében nem meglepő, hogy a beiratkozott olvasók száma több mint háromszorosára nőtt.

Érdekes megfigyelni, hogyan alakult a gyermekolvasók száma a város általános iskolás korú gyermekeinek számához viszonyítva.

1. táblázat

Év	Az általános iskolai tanulók	A gyermekolvasók	Az általános iskolai tanulók százalékában
	száma		
1970	6113	693	11,3
1971	6434	2151	33,4
1972	6611	2480	37,4

1970-hez viszonyítva 1971-ben az olvasók száma háromszorosára nőtt. Az elmúlt évben az olvasólétszám tekintetében bizonyos fokú visszaesésre számítottunk, hisz feltételezhető volt, hogy az új intézmény varázsa kezdetben olyan kíváncsi gyermekeket is vonz, akik néhány látogatás után már nem maradnak a könyvtár olvasói. Orvendetes azonban, hogy a várt visszaesés helyett az olvasólétszám további emelkedését tapasztaltuk. Az ismertetett adatok alapján megfigyelhető, hogy a könyvtári olvasók száma nagyobb arányban nőtt, mint az általános iskolai tanulóké. (Meg kell jegyeznünk, hogy ez az adat nem veszi figyelembe az I. számú gyermekkönyvtári fiók működését, ezzel a későbbiekben külön foglalkozunk.)

Az utóbbi három év gyermekolvasóinak kor szerinti megoszlását második táblázatunk mutatja.

E szerint 1971-ben lassan ugyan, de emelkedett a 10 éven aluli gyermekolvasók száma. Ez azért fontos, mert ismeretes, hogy az olvasóvá nevelést már kisgyermek korban kell elkezdni. A múlt évben jelentékeny visszaesés volt tapasztalható a 10 éven aluli olvasók számában. Sajnos, ennek okát még nem ismerjük, lehet, hogy a

Év	0—10 éves	A gyermekolvasók százalékában	10—14 éves	A gyermekolvasók százalékában	Összesen
1970	205	29,6	488	70,4	693
1971	831	38,6	1320	61,4	2151
1972	665	27,4	1815	72,6	2480

demográfiai eltolódás szükségszerű következménye. Megkíséreltünk ugyan év közben is javítani ezen az aránytalanságon (pl. a 10 éven aluli gyermekek körében szervezett csoportos látogatásokkal), de kevés sikerrel.

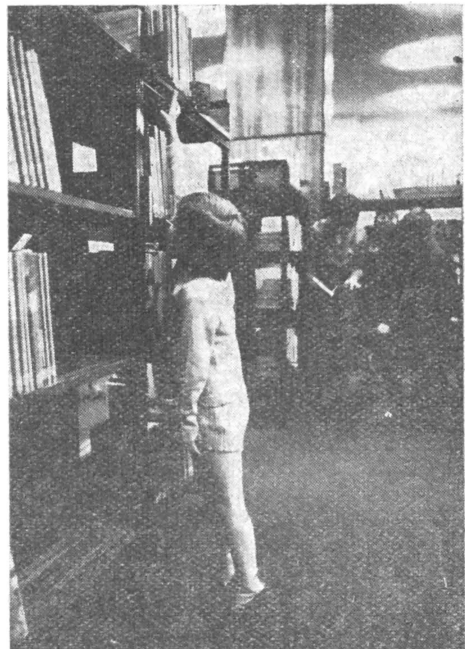
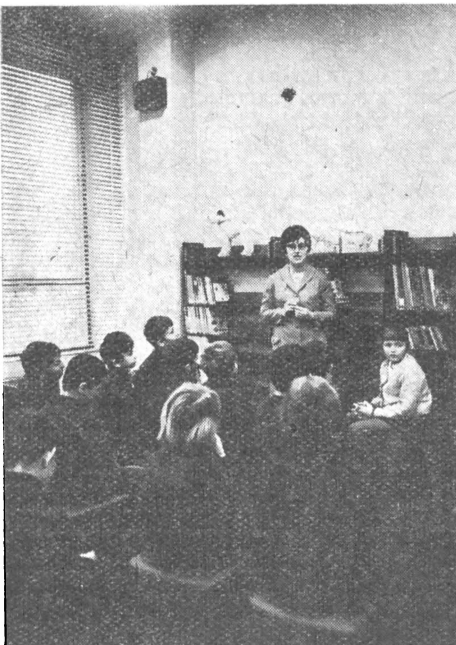
A gyermekolvasók nem szerinti megoszlását vizsgálva azt tapasztaljuk, hogy 1970 óta fokozatosan csökken a fiúk aránya a lányokéhoz viszonyítva. Törekedni fogunk ennek az aránytalanságnak megszüntetésére. Míg 1970-ben a gyermekolvasók 55,7 százaléka fiú volt, arányuk 1972-re 46,1 százalékra esett vissza, miközben az összes gyermekolvasók száma, mint fentebb már közöltük, 693-ról 2480-ra nőtt.

Az állomány nagysága, elhelyezése

Arra törekszünk, hogy a gyermekolvasókat megtanítsuk a könyvek ismeretére és szeretetére. E cél megvalósítása csak kellő nagyságú, jól válogatott állománnyal lehetséges. Jelenleg 17 179 kötet könyvünk van, az állomány tagolása két szempont szerint történik:

Természetesen különválasztjuk az ismeretterjesztő (szak-) irodalmat és a szép-irodalmat. Figyelembe véve a gyermekek életkori sajátosságait, mint említettem, külön olvasóteret rendeztünk be a 10—14 éves gyermekeknek, és külön olvasóteremben (mesesarok) ismerkedhetnek a betűk világával a 10 évesnél fiatalabb olvasók. A két olvasóteret a katalógusszekrény választja el a 10—14 évesek részére elhelyezett szép- és szakirodalomtól.

A mesesarokban a gyermekek téma szerinti bontásban találják a képeskönyveket, gyermekvers-köteteket és meséskönyveket is. A különféle témákat színcsikkel jelöljük, mely nemcsak a könyv gerincén, hanem a katalógusban is megtalál-

A gyermekrészleg életéből. Bal oldali képünk gyermekfoglalkozást ábrázol (MTI Fotó — Kovács Sándor felvételei)

ható, a katalóguscédula jobb felső sarkára ragasztva. A szakrendi betűjelen kívül ez a színcsik igazítja el a gyermekeket, hogy a keresett, téma szerint meghatározott könyvet a kölcsönzőtér melyik részében találják. Ugyancsak itt helyeztük el a 6—10 évesek részére összeállított ismeretterjesztő irodalmat is.

A 10—14 évesek olvasóterében 42 féle magyar és idegennyelvű napilap és folyóirat, valamint csaknem 1000 kötetes kézikönyvtár található.

A 10—14 évesek számára kölcsönözhető szak- és szépirodalom a kölcsönzőpult, illetve a katalógusszekrény előtt helyezkedik el. Az ismeretterjesztő irodalmat az ETO szakrendje szerint csoportosítottuk, a szépirodalomban — a mesesarokhoz hasonlóan — szintén téma szerinti bontást alkalmazunk, s ezt színcsikokkal jelöljük. Míg azonban a mesesarokban a témakörök szerint csoportosított könyveket külön polcokon helyezük el, a 10—14 évesek kölcsönzőterében a különféle témájú könyveket, a felnőtt könyvtárak szépirodalmához hasonlóan, betűrendben tartjuk, s csak a könyv gerincén elhelyezett színcsik mutatja a téma szerinti bontást. Ez az elhelyezési rend előkészíti a gyermekeket arra, hogy majd könnyebben eligazodjanak a felnőtt könyvtárban, de a témák megjelölése méginkább megkönnyíti nekik a keresést. Az ifjúsági szépirodalomból mindössze egy téma könyvanyagát választottuk külön — ez a „Válogatás a felnőttek irodalmából” —, ügyelvén arra, hogy a gyermekek mindig olyan könyveket vegyenek kézbe, melyek megfelelnek életkori sajátosságaiknak.

Foglalkozás az olvasókkal

A megváltozott körülmények és az olvasótábor állandó növekedése más jellegű munkát követel, mint amelyet a régi könyvtárban végeztünk.

A megnövekedett olvasólétszám miatt sokkal kevesebb időt tudunk fordítani az olvasókkal való egyéni foglalkozásra. Pedig tudjuk, hogy minden gyermek külön egyéniség, mindegyiknek gyermekkorában alakul, formálódik személyisége, s nem mindegy, hogy ez idő alatt törődik-e vele környezete, s ha igen, hogyan. Fellelges utalnom arra is, hogy milyen nagy szerepük van a gyermekkori olvasmányoknak a gyermekek jellemének alakulásában. Ezért kell egyénileg is foglalkoznunk olvasóinkkal, mert ezt semmiféle csoportos munka sem pótolhatja.

Ugyanakkor szeretnénk megtanítani olvasóinkat az önálló ismeretszerzés módjaira is. Erre alkalmasak a csoportos foglalkozások, sőt az osztályok, rajok, órsók könyvtárlátogatásai is. Különösen fontosak ezek az óvodáskorú, illetve a 6—8 éves gyermekek esetében, akiknek maradandó közös, és ezen túl egyéni élményt is nyújtanak. A múlt évben hívtunk először óvodás gyermekeket könyvtárlátogatásra. Természetesen az óvónővel előre megbeszéltük a foglalkozás menetét. Igyekeztünk játékos módszerekkel bemutatni a könyvtárat a gyermekeknek, akik végül rajzban számoltak be arról, mi tetszett nekik legjobban a könyvtárban. Így 91 óvodás olvasónk volt, akik valószínűleg ezeknek a foglalkozásoknak hatására iratkoztak be könyvtárunkba. Azóta rendszeresen részt vesznek a különféle rendezvényeken is.

A csoportos látogatásnak 8 éves korban, az általános iskola harmadik osztályában van nagy jelentősége. Ugyanis szinte ez az egyetlen alkalom, amikor a gyermekek szervezett formában (iskolai óra keretében) keresik fel a könyvtárat. Előfordul ugyan, hogy egy-egy pedagógus előbb is él ezzel a lehetőséggel, de ez nem általános. Ezért fontos elérni, hogy a gyermekek jó benyomásokkal távozzanak a látogatásról. A könyvtár bemutatását általában játékos foglalkozásokkal szoktuk színesíteni, mert így biztosabb, hogy a gyermekek visszatérnek hozzánk. (1971-ben pl. majdnem 100 különböző korú gyermekcsoport látogatta meg könyvtárunkat, hogy megismerkedjék az új könyvtárárpülettel s az új gyermekkönyvtárral.)

Rendszeresen szervezünk kézikönyvtár- és katalógushasználati játékokat is, melyeket vetélkedők formájában rendezünk meg. Ezzel a módszerrel is azt szeretnénk elérni, hogy minél több gyermek ismerkedhessen meg a könyvtárhasználat szabályaival. (Ezek a foglalkozásokon gyakran részt vesznek olyan gyermekek is, akik még nem könyvtári olvasók.)

Könyvtárunkban zenei részleg működik, melyet a gyermekolvasók is gyakran felkeresnek. Nemcsak könnyűzenét, hanem komolyzenét is szívesen hallgatnak. Ezért tartunk alkalmanként zenei foglalkozásokat a zenei könyvtáros vezetésével, aki szakmai tanácsokkal is szívesen segíti munkánkat. Közösen is tartottunk már foglalkozásokat. Ezek összetettek voltak: a gyermekolvasók egyszerre ismerkedhettek meg több művészeti ág (irodalom, zene, képzőművészet stb.) egy-egy korszakának jeles alkotásaival.

Ezek mellett sor került olyan rendezvények megtartására is, amelyeket a Vas megyei úttörőelnökséggel, vagy iskolákkal közösen szervezünk, s melyeken meghívott előadók működnek közre. Ide sorolhatók az író—olvasó találkozók is, *Aszódi*

Evával, Gazdag Erzsébettel, Hárs Lászlóval, hogy csak néhányat említsek, vagy a múlt évben megrendezett gyermekkönyvhét, amelynek keretében Szombathelyen és Vas megyében csaknem 20 rendezvényt szerveztünk.

Feltétlenül szólunk kell a könyvtárban megtartott iskolai órákról is. A közelben levő iskolák pedagógusai gyakran felkeresnek ilyen kérésekkel bennünket, szívesen használva a könyvtár audio-vizuális berendezéseit (lemezjátszó, magnetofon, diavetítő) is. Volt már magyarirodalom-, történelem-, sőt fizika- és számtanóra, ezeken mindig ismertettük az anyagrészhöz kapcsolódó szakirodalmat is.

Két alkalommal tartottunk szülői értekezletet, melynek témája egyszer könyvtárhasználati játék volt. Ezen a meghívott szülők gyermekeit kértük meg, vegyenek részt a vetélkedőn.

Az 1972/73. tanévben tíz napközis csoport vesz részt könyvtári foglalkozáson, másodiktól hetedik osztályosig, havi egy alkalommal. Ezek a foglalkozások, a pedagógusokkal folytatott megbeszélések eredményeként, előre összeállított munkaterv szerint folynak. Jelenleg három könyvbarát szakkör működik könyvtárunkban, ezek közül egyet pedagógus, kettőt pedig könyvtárosok vezetnek, szintén előre meghatározott tematika alapján.

Az 1. számú gyermekkönyvtári fiók működése

1970-ben azzal az elhatározással költöztünk el a Bagolyvárból, hogy az otthagyott helyiségben a régi bútorzat megtartásával, de új könyvanyaggal, fiókkönyvtárat nyitunk. Ez 1971 márciusában meg is kezdte működését, heti 12 óra nyitvatartással. Az év végére már 1780 kötetes állománya volt, a környék gyermekolvasói azonban, nem törődve a nagyobb távolsággal, inkább az új könyvtárat látogatták, ennek következtében az év végéig mindössze 78-an iratkoztak be a fiókkönyvtárba. Végül is a fiókot olyan területre kellett áthelyezni, ahol megoldatlan volt a gyermekek könyvtári ellátása. A könyvtár tehát az egyik peremkerület általános iskolájába került, ahol a pincében kapott egy 60 m² alapterületű helyiséget. Itt működik azóta is, most már 2300 kötetes állománnyal. Az iskolával történt megállapodás alapján a könyvtár közös fenntartású. 1972 áprilisában kezdte meg működését, heti 12 óra nyitvatartással, és év végén az iskola 387 tanulója közül 222-en már a könyvtár beiratkozott olvasói voltak. A pedagógusok szívesen tartanak napközis, raj-, őrsi foglalkozásokat is a könyvtárban. A fiók állománya is a gyermekkönyvtárhoz hasonló csoportosítású, az olvasók könnyen eligazodnak benne, nem kell új könyvtári rendet megszokniuk.

Kovács Mária

Kitüntetések

A Népköztársaság Elnöki Tanácsa eredményes munkássága elismeréseként, nyugállományba vonulása alkalmából *dr. Domanovszky Akost*, az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtárának igazgatóhelyettesét a MUNKÁ ÉRDEMREND arany fokozata; eredményes munkájuk elismeréséül *dr. Láng Imrét*, a Művelődésügyi Minisztérium osztályvezető-helyettesét a MUNKÁ ÉRDEMREND ezüst fokozata; *Vanek Lászlónét*, a KPVD SZ Központi Könyvtárának vezetőjét a MUNKÁ ÉRDEMREND bronz fokozata kitüntetésben részesítette.

A művelődésügyi miniszter nyugállományba vonulása alkalmából, eredményes munkássága elismeréséül *Fancsali Petronellát*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár tudományos munkatársát DICSÉRETBE N részesítette.

Imets László fametszete